

Atatürk'ün Kütüphanesi

Leman Şenalp*

Öz

Atatürk'ün hangi konuda, ne tür kitaplar okuduğuna ilişkin en güvenilir kaynak "Atatürk'ün Özel Kütüphanesi Kataloğu" dur. Atatürk'ün özel kütüphanesinde, kitap ve süreli yayın olmak üzere 10.000 cildin üzerinde eser bulunmaktadır. Atatürk, ilgilendiği konularda sadece kendi kütüphanesinde bulunan eserlerden değil, başka kütüphanelerdeki özellikle İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ndeki kitaplardan da yararlanmıştı. Atatürk'ün okuduğu kitaplar incelendiğinde, O'nun eşsiz bir kumandan ve devlet başkanı kimliğinin yanı sıra bir düşün ve kültür kimliğinin varlığı bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Atatürk, öğrencilik yıllarından itibaren, yaşamı boyunca, her türlü koşullar altında, çeşitli konularda kitaplar okuyarak, sürekli olarak bilgisini arttırmıştır.

Atatürk'ün neler okuduğunu kesin olarak bilemiyorsak da, yakın çevresinde bulunmuş olanların ve kendi anılarından, özellikle de "Özel Kütüphanesi"nin kataloğundan öğrenebiliyoruz.

O'nun öğrencilik ve gençlik yılları, Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasal yönden yenilgilere uğradığı, düşün hayatı yönünden ise, Batı kültürüne açıldığı döneme rastlar. Fransız Devrimi'nin temel ilkeleri olan, insan hakları, özgürlük, bağımsızlık ve ulusallık gibi, tüm dünyayı etkileyen kavramlar, Osmanlı aydınlarının düşünce hayatına ancak Tanzimat (1839)la girebilmişti. Batı ölçülerinde yapılan bazı reformlarla birlikte Fransız Devrimi'ni hazırlayan düşünürlerin kitapları ve Osmanlılar hakkında yazılmış olan eserler de getirilmiş ve bunlar dilimize çevrilmişti (Turhan, 1959: 148). Türk adının unutulduğu o günlerde, aydınların zihninde bir Türkçülük şuurunun uyanmaya başladığı görülmüştü. Vatan ve özgürlük kavramlarını yeni kuşaklara aşılama çabasına çalışan Namık Kemal ve arkadaşları, devrim yazarlarının bazı eserlerini Türkçeye çevirmişlerdir. Kuşkusuz, Atatürk de, diğer aydınlar gibi, dönemin düşün akımlarından etkilenmiştir. O, daha Manastır Askeri Lisesi'nde okurken, Voltaire, J.J. Rousseau, Montesquieu gibi Fransız Devrimi'ni hazırlayan düşünürlerin eserlerini çok iyi Fransızca bilen arkadaşı Fethi (Okyar)la birlikte okuyor ve ileri sürülen fikirler üzerinde tartışıyorlardı. (Coşar, 1971: 2). Harp Okulu'ndaki öğrenim yıllarında, vatan ve yurt-

* Leman Şenalp, Emekli Uzman Kütüphanecidir.

severlik duygularını besleyen Namık Kemal, Tevfik Fikret ve M. Emin (Yurdakul)un şiirlerini ve bu arada “Fransız İhtilal Beyannamesi”ni nasıl gizlice okuduklarını A. F. Cebesoy’un anılarından (1967) öğreniyoruz. Atatürk, hafta sonlarında, yabancı basının sağlandığı lokallere giderek, dış basında Osmanlı İmparatorluğu hakkında yazılanları okuyordu (Baydar, 1972: 197). O, Jön Türklerin ve onların izleyicileri olan Servet-i Fünuncu’ların bütün yazı ve makalelerini okumuştur (Kinross, 46).

Atatürk, Harp Akademisi’ndeki öğrenimi sırasında ve onu izleyen yıllarda daha çok Türk ve İslam tarihi ile ilgili eserleri incelemeye koyulmuştur. Sofya’da ateşemiliter olarak bulunduğu sırada ve daha sonra, Anafartalar Kumandanı olarak, bir ölüm-kalım savaşının verildiği günlerde dahi genel kültürünü arttıran kitaplar okumaktadır.

Atatürk, 1915 yılı Ağustosunda Anafartalardan Mme. Gorinne’e yazdığı mektupta (Kocatürk, 1992: 43) “bana göndermek lütfunda bulunduğunuz kitapları ve hediyeleri aldım” demektedir. Bu kitapların büyük bir olasılıkla, R. E. Ünaydın’ın, 24, 27-28 Mart 1918 tarihlerinde, Atatürk’ün İstanbul’daki evinde, Çanakkale Savaşları üzerine yapmış olduğu görüşmeler sırasında, (Ünaydın, 1954: 16-17) çalışma masasının üzerinde gördüğü; Balzac’ın “Colonel Chabert”’i, Mau Passant’ın “Boule de Suif”’i, Lavedan’ın “Cervir”’i olabilir. Söz konusu kitapların kendi kütüphanesinde bulunmayışı, sonradan iade edilmiş olabileceği olasılığını akla getiriyor.

Atatürk’ün 1916 yılında, 16. Kolordu Komutanı olarak, Doğu Anadolu’da bulunduğu günlerde, tuttuğu anı defterinden (Atatürk’ün Hatıra..., 1972: 62-69) felsefe, doğu sorunu, Osmanlı tarihi konularında kitaplar okuduğunu, tedavi amacıyla gittiği Karlsbad’da yazdığı anılarından, o dönemin sosyal akımlarını içeren eserleri Fransızca nüshalarından okuduğunu, bazı notlar aldığını öğreniyoruz (Afetinan, 1969:62-92). Atatürk, Kurtuluş Savaşı yıllarında, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı olarak, siyasal görevleri gereği, felsefi doktrinler üzerine de eğilmiştir. Örneğin, 1 Aralık 1921 günü Mecliste, Bakanlar Kurulu’nun görev ve yetkilerini belirleyecek yasa tasarısı dolayısıyla, yaptığı konuşmada (Atatürk’ün Söylev..., 1961: 216), özellikle, özgürlük anlayışı konusunda etkilendiği J. J. Rousseau’nun eserlerinin tümünü okuduğunu açıklamıştır, fakat, kendi kütüphanesinde yazarın sadece ünlü “Contrat Social”ının Türkçesi “İctimai Mukavele” bulunmaktadır. Ancak bu eseri dikkatle incelediğini, koyduğu işaretlerden anlıyoruz.

Atatürk’ün Dumlupınar Meydan Savaşı arefesinde, 21-22 Ağustos günlerinde “Çalılıkusu” romanını okuduğunu Siirt Milletvekili Mahmut Bey’in notlarından öğreniyoruz (Bozak, 1992: 78).

Atatürk’ün gerek Çanakkale, gerekse Kurutuluş Savaşlarında olduğu gibi, ulusunun kaderinin, savaşın sonucuna bağlı olduğu en güç kararları vermeden önceki günlerde roman okuması dikkati çekmektedir.

Buraya kadar, kısaca değindiğimiz gibi, Atatürk'ün hayatı, Cumhuriyetin ilanıma kadar geçen dönemde, mesleği gereği, dağılmakta olan bir İmparatorluğun bir ucundan, öbür ucuna, cepheden cepheye koşarak geçmiştir. Fakat O, nereye giderse gitsin, okumak istediği kitapları daima yanında taşımış, en zor koşullarda dahi okuma alışkanlığını sürdürmüştür.

Atatürk, ancak vatani düşmanlardan kurtardıktan ve Cumhuriyetin ilanından sonra, Çankaya'daki eski köşkte kütüphanesini kurmaya başlamıştır. Artık O, Türk toplumunu, uygar ülkeler toplumları düzeyine ulaştırmak amacıyla, sosyal, kültürel, ekonomik alanlarda yapmayı tasarladığı "Devrimleri"ni uygulamadan önce, dünyadaki başka ulusların yaptıkları devrimleri, sosyal gelişmeleri, eski Türk ve İslam tarihi konularında okuyamadığı kitapları da incelemek istiyordu. Bu nedenle, bütün büyükelçiliklerimize, buldukları ülkelerde, Türkler hakkında yazılmış olan kitapların satın alınması için talimat verilmiştir. Getirilen kitaplardan önemli bulunanlar, öncelikle, kısa zamanda Türkçe'ye çevrilerek yayınlanmıştır. 1929-30 yıllarından sonra, özellikle, tarih konusunda pek çok Fransızca kitap getirilince, kütüphane olarak ayrılan oda yetmemiş, ona bitişik, kule odası denilen yere ikinci bir kütüphane düzenlenmiş ve bir çalışma masası ilave edilmiştir. Daha sonra, yeni pembe köşk yapılacağı zaman, Atatürk, mimardan, kütüphanenin, ferah yapılmasını, ortada haritaların açılıp incelemeler yapılabilmesi için geniş bir masanın bulunmasını ve kitap raflarının, kütüphanenin gelişmesi göz önünde tutularak hesaplanmasını istemiştir. Bu kütüphane, Atatürk'ün zevkine ve isteğine uygun olarak yapılmıştır. (Afetinan, 1959: 290-293)

Atatürk'ün hangi konularda, ne gibi kitaplar okuduğunu gösteren en güvenilir kaynak, Milli Kütüphane'de çalışan bir grup uzman kütüphaneci tarafından hazırlanıp, Cumhuriyetin ellinci yıldönümünde Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı'na yayınlanan "Atatürk'ün Özel Kütüphanesi"nin kataloğudur. Katalog, bugün müze olan, eski Çankaya Köşkü'ndeki 1903 kitap, 159 süreli yayın ile Anıtkabir Müzesi İnkılâp Kulesi'nde sergilenen 2092 kitap, 61 süreli yayın olmak üzere, toplam 4215 bibliyografik künyeyi içermektedir. Cilt sayısı ise, 10.000 in üzerindedir.

Bu dermenin belli başlı konulara göre dağılımı ise şöyledir: Tarih 885, askerlik 261, siyasal bilimler 204, hukuk 181, din 161, dil-dilbilim 154, ekonomi 144, felsefe-psikoloji 121, sosyal bilimler 81, kütüphanecilik 2 adet vb. (Atatürk'ün Özel..., 1973: VIII-XV). Koleksiyon, konu bakımından çok geniş kapsamlıdır. Katalogda Celâl Esat Arseven'in "Notlar ve Kütüphanelere Dair Usul-i Tasnif" adlı kitabının bulunması, kütüphanenin burada yazılı kurallara göre düzenlendiğini göstermektedir. Katalogda düzenleme, konulara göre yapılmış, önce kitaplar, yazarlarının soyadlarına göre alfabetik olarak sıralanmış, her bölümün sonunda varsa, süreli yayınlar yer almıştır. Bibliyografik künyelerin sağ üst köşelerine kitabın hangi grupta bulunduğu, sol alt köşelerine konu numaraları yazılmıştır. Ayrıca, Atatürk'ün işaretlemiş olduğu sayfalar belirtilmiştir.

Atatürk, ilgilendiği konularda, sadece kendi kütüphanesinde bulunan kitaplarla yetinmemiş, başka kütüphanelerden de yararlanmıştır. Bunların başında, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi gelmektedir (Şenalp, 1981: 3-23).

Atatürk'ün Türk tarihi ve Türk dili konularına önemle eğildiği 1932, 1935 ve 1937 yıllarında, İstanbul'daki çalışmaları sırasında, İ.Ü. Merkez Kütüphanesi'nden aldırıldığı 150 cilde yakın kitap ve dergiden 123'ü tarih konusundadır. Bunlardan 114'ü kendi kütüphanesinde bulunmamaktadır. Çevirilerinden okumuş olduğu bazı kitapları da, örneğin; Durkheim'in eserlerinin çevirileri kendi kütüphanesinde bulunduğu halde, İ.Ü. Kütüphanesi'nde bulunduğu asıl nüshalarından da okumak istemiştir.

Atatürk'ün kitap okurken, yazarın düşüncesine katıldığı cümlelerin altını kırmızı, katılmadığı yerleri ise, mavi kalemle çizdiği, önemli bulunduğu paragrafın yanına "xx" önemli, "xxx" çok önemli, "müh" mühim gibi işaretler koyduğu, kütüphanesindeki bir çok kitapta görülmektedir. Atatürk'ün İ.Ü. Kütüphanesinden aldırıldığı kitaplara hiçbir işaret koymayı, O'nun uygar kişiliğini göstermektedir.

Kataloğu gözden geçirdiğimizde, O'nun daha çok, Türk ve İslam devletleri başta olmak üzere, tüm ulusların tarihlerini, antropolojik ve etnik yapılarını, ilk uygarlıkları, din, dil, eğitim, edebiyat konularını, kısacası tüm insanlık tarihi ile ilgili eserleri incelediğini görüyoruz.

Atatürk'ün önemle üzerine eğildiği konuların başında, eğitim işleri gelmektedir. Zira, O'na göre, Türk ulusunun Batı ülkelerinden geri kalışının başlıca nedeni, geçmişte izlenmiş olan öğretim ve eğitim politikası idi. Bu nedenle, Atatürk, %89'u okuma-yazma'dan yoksun bırakılmış olan Türk Toplumunu bu cehaletten kurtaracak olan devrimlerine eğitim ve öğretim işlerinden başladı. Saltanatın kaldırılıp, Cumhuriyetin ilânından kısa bir süre sonra, 3 Mart 1924'te hilâfet'in kaldırılışı, öğretim birleştirilmesi yasaları ve peş peşe çıkartılan başka yasalarla, bir kültür atılımı başlatılmıştır. Çünkü, O, "savaş alanlarında kazanılan zaferlerden kalıcı sonuçlar elde etmenin, eğitim ve öğretim alanında yapılacak atılımlarla elde edilebileceğine inanıyordu (Atatürk'ün söylev..., 1954: 164).

Cumhuriyetin ilk yıllarında, eğitim ve öğretimle çağdaş bir anlayış içinde nasıl düzenleneceği konusunda bilgi edinmek üzere, Türkiye'ye davet edilen, ünlü eğitimci John Dewey'nin hazırladığı "Türkiye Maarifi Hakkında"ki raporunda sunduğu önerileri ilk yıllarda olabildiğince uygulanmıştır. Atatürk, Dewey'nin "Çocuk ve Mektep" ve "Demokrasi ve Terbiye" ve E. Clapared'in "Çocuk Psikolojisi" kitaplarını çevirilerinden okumuştur. Atatürk, üniversite reformu konusunda, Prof. Malche'in hazırladığı raporu da incelemiş, önemli gördüğü bazı satırların altını çizmiş ve gerektiğinde notlar alarak kendi görüşlerini yazmıştır. Bu notlar O'nun, üniversite reformu ve çağdaş Türk üniversitesi konusundaki görüşlerini belirtmesi yönünden çok önemlidir (Kocatürk, 1984: 3-95). Kütüphanesinde, ilköğretimden yükseköğretim kurumlarına kadar, okutulan kitapların pek çoğu vardır.

Atatürk, dinler tarihi ve özellikle İslâm tarihi konusunda yazılmış olan, belli başlı eserleri okumuştur. O'nun, İslam tarihi ve hilafet sorunu konusunda, en çok yararlandığı, H. Cahit Yalçın'ın çevirisinden okuduğu Leone Caetani'nin 5 ciltlik, "İslam Tarihi" adlı eseridir. Atatürk'ün kitaba koymuş olduğu işaretlerden, yazarın bazı düşüncelerine katıldığını anlıyoruz. Corci Zeydan'ın "Medeniyet-i İslâmiyye Tarihi" ile Şebenderzade A. Hilmi'nin, Silvan'da bulunduğu günlerde, okuduğu "Allah'ı İnkâr Mümkün müdür" adlı kitabından başka, O'nun "İslam Tarihi"ni ve Lev Tolstoy'un "Din Nedir?" ve E. Durkheim'in "Din Hayatının İptidai Şekilleri" adlı eserlerini de okumuştur.

Atatürk'ün yoğun okuma ve çalışma alanlarından birisi de Türk dili üzerinedir. Atatürk, Türk dilinin, yabancı dillerden alınmış olan sözcüklerden kurtarılıp arı bir Türkçeye kavuşturulması amacıyla, ciddi araştırmalar yapılması için "Türk Dil Kurumu"nu kurmuştur (12.7.1932). Bu konuda Atatürk, yeryüzünde konuşulan dillerin Sümerce'den çıkmış olduğunu savunan Hilaire De Barenton'un "L'Origine des Grammaires, leur Sources Dans le Sumerien, l'Egyptien..." adlı eserini, Prof. B. Hrozny'nin "Les Inscriptions Hittites Hierologyphiques..."ini, Prof. A. Meillet'nin "Introductions a l'Etude Comparative des Langues Indo-Europeennes"ini ünlü dilbilimci, Prof. Jean Deny'nin "Grammaire de la Langue Turque"ünü, Hüseyin Namık Orkun'un "Eski Türk Yazıtları" adlı eserlerini büyük bir ilgiyle okumuştur. Türk Dil Kurumu'nun çalışmaları ile de yaşamı boyunca yakından ilgilenmiştir.

Atatürk'ün ilgi duyduğu konulardan bir diğeri de hukuktur. Kurduğu devletin sosyal yapısını sağlam temellere oturtmak için, Hammurabi yasalarından itibaren başka devletlerin toplum yaşamlarını düzene koyan yasaları incelemiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında "Medeni Yasa"nın çıkartılması, Atatürk'ün ilgililerle yaptığı görüşmeler ve verdiği direktiflerle çabuklaştırılmıştır (17 Şubat 1926).

Atatürk, döneminin düşün akımlarını da genel olarak izlemiştir. O, daha öğrencilik yıllarında, Fransız Devrimi'ni hazırlayan düşünürlerin eserlerini okumaya başlamıştır. J.J. Rousseau'nun tüm eserlerini okuduğunu biliyoruz. O'nun, yazarın ünlü "Contrat Social"ini kendi kütüphanesinde bulunan Türkçe çevirisini "Mukavele-i İctimaiyye"yi çok dikkatle okuyup işaretlediğini görüyoruz. Öte yandan, O'nun bir monarşi yanlısı olan Montesquieu'nün, 1723 yılında "Ruh-ül Kavanin" adıyla dilimize çevrilen "Défense de l'Esprit des Lois" adlı eserini de incelemekten geri kalmamıştır.

O'nun önderliğinin özelliğini en iyi belirten Georges Duhamel (1954) "Yeni Türkiye" adlı eserinde şöyle diyor; "... Bu eser, İngiliz, Fransız, Rus Devrimlerinin başardıklarından büsbütün başkadır. Örneğin, bunlardan hiçbiri dil, yazı gibi konulara el atmamıştır".

Atatürk'ün, 16. Kolordu Kumandanı olarak, Doğu Anadolu'da bulunduğu günlerde (7 Kasım - 25 Aralık 1916) tuttuğu anı defterindeki kayıtlardan (Atatürk'ün Hatıra..., 1972: 62-69) Ahmet Naim'in, Georges Fonsegrive'den dilimi-

zc çevirdiği “Mebadi-i Felsefe”den “İlm-ün nef”ini okuduğunu, Şehbenderzade A. Hilmi’nin “Allah’ı İnkâr Mümkün müdür?” adlı eserinin içinde bulunan, “Auguste Comte ve Felsefesi” başlıklı bölümünden, olguculuğun temsilcisini tanıtmıştır.

Daha sonra, yazarın “Cours de Philosophie Positive”ini de okumuştur. Öte yandan, akılcılığın temsilcilerinden Descartes’in “Discours Sur la Méthode”u Atatürk’ün isteğiyle “Usûl Hakkında Nutuk” adıyla 1928’de yayınlanmıştır. Akılcı düşüncenin öteki büyük temsilcisi Kant’ı da M. Emin Erişirgil’in “Kant ve Felsefesi” adlı incelemesinden tanımıştır. Cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarında, Çankaya Köşkü’ndeki sofrta sohbetlerinin birinde, Atatürk’ün felsefe konusunda yaptığı konuşmaya tanık olan Yahya Kemal Beyatlı, bunca geniş bilgiyi nereden edindiğini bir türlü anlayamaz. Çünkü, O’nun öğrenim gördüğü okulların hiçbirisinde felsefe dersi yoktur. Şairin düşüncesinde oluşan bu düğüm ancak, Ruşen Eşref Ünaydın ile yaptığı bir konuşmadan sonra çözülür. Ünaydın kendisine şöyle der; “O’nun engin bilgisinin bir bölümü, Ahmet Rıza’nın ‘Meşveret’inden, Murad’ın ‘Mizan’ından, Abdullah Cevdet’in ‘İçtihad’ından kaynaklanmaktadır. Osmanlı Mecmuası’nın hemen tam bir koleksiyonunun elinin altında bulunduğu bana söylemişti” (Vurkaç, 1985: 46-47).

Atatürk’ün Kütüphanesi’nde, felsefe konusunda 100 cildi aşkın bir dermenin bulunması, O’nun bu konuda da ne kadar geniş bir bilgiye sahip olduğunu gösterir. Tanınmış biyografi yazarı Emil Ludwig, 1 Aralık 1929’da, Atatürk’le görüştükten sonra Ankara’dan ayrılırken, gazetecilere; “...Bütün dünya Gazi Hazretlerinin yalnız faaliyetlerini bilirler. Fakat ben kendileriyle görüşürken, dünyanın meçhulü olan, diğer bir meziyetini keşfettim. Gazi Hazretleri, bir eylem adamı oldukları kadar da bir düşünürdüler” (Kocatürk, 1992).

Atatürk’ün Kütüphanesi’nde, askerlik konusunda, mesleği gereği değerli bir koleksiyon vardır. Başvuru kitapları bölümünde belli başlı genel ansiklopediler ve sözlükler bulunmaktadır. Bu arada, Kaşgarlı Mahmut’un “Divani Lügat it-Türk”ü, Süleyman Buhari’nin “Çağatay Sözlüğü”, Vambery’nin “Etimoloji Sözlüğü”, E. Littré’nin “Fransızca Sözlüğü”, Rıza Tevfik’in “Mufassal Kamus-i Felsefe”si gibi nadir bulunan eserler de göze çarpıyor. Ekonomi, siyasal bilimler, güzel sanatlar, çeşitli ulusların edebi eserleri konularında da değerli kitaplar bulunuyor.

Atatürk’ün özel kütüphanesinin koleksiyonları arasında, en geniş yeri tarih kitapları almaktadır. Onda daha askeri lisedeyken başlayan bu merak ve ilgi, yetiştiği dönemin siyasal, sosyal ve düşün hareketlerinin etkisiyle giderek artmıştır.

Atatürk’ün Harp Akademisi’ndeki öğrenimi sırasında, ve onu izleyen yıllarda da, Türk aydınları arasında, en çok okunan tarih kitaplarının başında, Polonyalı bir sığınmacı olan, Mustafa Celaleddin’in 1870’te yayınlanan “Les Turcs, Anciens et Modernes” adlı eseri geliyordu. Yazar, bu eserinde Türklerin İlkçağ uygarlığını etkileyen bir kavim olduğunu, Etrüsklerin Türk kökenli olabileceklerini,

Türklerin iddia edildiği gibi barbar, yağmacı olmadıklarını, tarih boyunca uygar bir topluluk olduklarını, ayrıca halifeliğin Osmanlı tarihinde olumsuz etki yaptığını, Arap alfabesinin Türkçe'nin yapısına uygun olmadığını yazıyordu. Atatürk'ün, kütüphanesinde bulunan nüshaya koyduğu işaretlerden, yazarın bazı konulardaki düşüncelerine katıldığını anlıyoruz.

Atatürk'ün Türk tarihini değerlendirmede, en çok yararlandığı kaynaklardan birisi de, De Guignes'in "Histoire Générale des Turcs des Mongols et des Autres Tartares Occidentaux Avant et Depuis J. C. Jusqu'à Présent" adlı eseridir. Atatürk, İslamiyetten önceki Türk devletlerinin tarihleri ve uygarlıkları konusunda, R. Grousset'nin, Maspéro'nun, A. Moret'nin eserlerini inceleyerek bilgisini daha da genişletiyordu. Ayrıca, Champollion'un "Égypte Ancienne" (1876), Delaporte'un, "La Mésopotamie" (1923), G. Le Bon'un, "La Civilisation des Arabes" ve "La Civilisation de l'Inde" (1887)ini okuyarak eski uygarlık merkezlerini tanımaya ve bu uygarlıklar arasında bir ilişki kurmaya çalışıyordu. Çünkü Atatürk de, Wells'in (1927-1928) "Cihan Tarihinin Umumi Hatları" kitabında belirttiği gibi, "... insanlığın ilk ortak evreleri bilinmedikçe, bugünün siyasal, dinsel ve toplumsal sorunlarının anlaşılamayacağı" düşüncesine katılıyordu.

Atatürk, Osmanlı tarihini, M. d'Ohsson, N. Iogra, Hammer gibi tanınmış yabancı tarihçilerin ve Şehbenderzade A. Hilmi'den başlayarak Namık Kemal, Necip Asım (Yazıksız), Ahmet Refik(Altınay), Cevdet Paşa gibi belli başlı Türk yazarlarının eserlerinden okumuştur. O'nun bu geniş tarih bilgisi, Türk tarihini başlangıcından itibaren ortaya çıkarmayı amaç edinen bir tarih tezine ve tarih çalışmalarına yol açmıştır. Atatürk, 12 Nisan 1931'de kurduğu bu kurumdan, "Yurdumuzun eski uygarlıklarını meydana çıkartarak bugünkü Türk toplumunun İslamiyetten önceki Türk kavmi ile ilgisini kurarak Türk tarihi ve uygarlığının bilimsel metotlara göre yazılmasını, ayrıca dil ve tarih araştırmalarının Türk bilim adamlarınca yapılmasını istiyordu. Zira, yabancıların, kendi amaçlarını göz önünde tuttuklarından tarafsız kalamadıklarını, okuduğu eserlerde görmüştü. Bunun için, 'Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa, değişmeyen hakikat insanı şaşkırtacak mahiyet alır" diyordu (Afetinan, 1959: 280). İşte bu düşüncelerle, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kurulması için direktif vermiştir (11 Mart 1935). Atatürk, dil ve tarih çalışmalarıyla ömrünün sonuna kadar yakından ilgilenmiştir. Hatta, 15 Ekim 1938'de hasta yatağında, en son okuduğu yayın, "Bellekten" dergisinin son sayısı (5/6) olmuştur (Bozak, 1992: 83).

Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'ni kurarken ve devrimlerini gerçekleştirirken sahip olduğuengin tarih bilgisinden büyük ölçüde yararlanmıştı.

Tarihten verdiği örneklerle, çevresindekilere yapılacak yeniliğin ya eski Türk tarihinde varolduğunu veya kaldırmak istediği bir sistemin zararlarını anlatıyordu. O'nun başarılarında, kuşkusuz, tarih bilgisinin yanı sıra, başka konularda okuduklarının da büyük payı vardır. Tabii, asıl bunun da ötesinde O, bütün bu okuduklarından edindiği bilgileri, kendi düşünce süzgecinden geçirerek, eşsiz

dehası ile, kendine özgü bir sentez yaparak ulusunun yararına olduğuna inandığı ilkeleri saptamış ve devrimlerini öyle gerçekleştirmiştir.

Atatürk'ün Kütüphanesi'nin basılı kataloğu, O'nun, eşsiz bir kumandan ve devlet başkanı kişiliğinin yanı sıra, bir düşün ve kültür hayatının belgelerini göstermesi bakımından da çok önemlidir.

KAYNAKÇA

- Afetinan, A. (1959). *Atatürk hakkında hatıralar ve belgeler*. Ankara.
- . (1969). "Atatürk'ün Viyana Raslbud hatıraları", *Atatürk konferansları içinde* (62-92). *Atatürk'ün hatıra defteri*. (1972). Yay. Hazl. Şükrü Tezel. Ankara. Türk Tarih Kurumu.
- Atatürk'ün özel kütüphanesinin kataloğu*. (1973). Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı.
- Atatürk'ün söylev ve demeçleri*. C. 2. (1959).
- Atatürk'ün söylev ve demeçleri*. C. 1. (1961).
- Baydar, M. (1972). "Atatürk ve Fransız Devrimi", *Türk Dili Dergisi* 27 (254): 197.
- Bozak, Sadi. (1992). "Atatürk'ün okuduğu kitaplar ve kitaplığı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 9 (25): 78.
- Cebesoy, Ali Fuat. (1967). *Sınıf arkadaşım Atatürk*.
- Coşar, Ömer Sami. (1971). "10 Kasım 1971" *Milliyet Gazetesi* 10 Kasım 1971 tarihli eki, 2.
- Duhamel, Georges. (1954). *La Turguie nouvelle*. Paris.
- Kinross, Lord B. P. [t.y] *Atatürk*. C. I
- Kocatürk, Utkan. (1984). "Atatürk'ün üniversite reformu ile ilgili notları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 1 (1): 3-95.
- . (1992). *Doğumundan ölümüne kadar kaynakçalı Atatürk günlüğü*. 2. bs. Türkiye İş Bankası.
- Turhan, M. (1959). *Kültür değişimleri*. 2. bs.
- Ünaydın, Ruşen Eşref. (1954). *Anafartalar kumandanı Mustafa Kemal ile mülakat*. 3. bs. Varlık Yayınları.
- Vurkaç, Yılmaz. (1985). *Atatürk ve kitap*. İstanbul.
- Wells, H.G. (1927-28). *Cihan tarihinin umumi hatları*. C. I.